

Хмелюк, Майя. «Роздуми Ігоря Ольшевського про природу творчості. Рецензія на двотомник праць Ольшевський І. З калейдоскопа десятиліть. Рефлексії запізнілого вісімдесятника. У 2 т. Луцьк: Терен, 2022». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 18, 2023, с. 93–100.

Khmeliuk, Maiia. "Ihor Olshevskyi's Reflections on the Nature of Creativity. Review of the Two-Volume Collection of Works by I. Olshevskyi. From the Kaleidoscope of Decades. Reflections of a belated representative of the 80s movement. 2 vols. Lutsk: Teren, 2022". *Linguostylistic Studies*, iss. 18, 2023, pp. 93–100.

РЕЦЕНЗІЇ REVIEWS

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2023-18-93-100>

РОЗДУМИ ІГОРЯ ОЛЬШЕВСЬКОГО ПРО ПРИРОДУ ТВОРЧОСТІ. РЕЦЕНЗІЯ НА ДВОТОМНИК ПРАЦЬ

*Ольшевський І. З калейдоскопа десятиліть. Рефлексії запізнілого вісімдесятника.
У 2 т. Луцьк: Терен, 2022.*

Майя Хмелюк

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

IHOR OLSHEWSKYI'S REFLECTIONS ON THE NATURE OF CREATIVITY. REVIEW OF THE TWO-VOLUME COLLECTION OF WORKS BY

*I. Olshevskyi. From the Kaleidoscope of Decades. Reflections of a belated representative
of the 80s movement. 2 vols. Lutsk: Teren, 2022.*

Maiia Khmeliuk

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Беру до рук двотомне видання статей, рецензій, відгуків, нарисів, начерків, есеїв, спогадів Ігоря Ольшевського з назвою «З калейдоскопа десятиліть. Рефлексії запізнілого вісімдесятника» (Луцьк: Терен, 2022. Т.1–2). Автор знайий мені як ерудований студент Луцького педінституту, а згодом – як журналіст редакційно-видавничого відділу «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки (на короткий проміжок перейменовувався в Східноєвропейський), працівник відділу новин та інформації газет «Луцьк молодий», «Наш університет», дослідник літератури і не менш відомий – як самобутній поет. Відомо також, що він складав мелодії до поетичних текстів під псевдонімом Ігор Берестюк.

Появу кожної книжки варто аналізувати з огляду її доречності, доцільності, естетичних цінностей, суттєвої необхідності. Не менш важливий інтерес, пізнавально-культурний, який може викликати книжка у читачів. Оскільки в обох книжках немає іменного покажчика, відсутня бібліографія, де зазначалося б, коли і в якому часописі друкувався той чи

той текст, чи друкується загалом уперше, де виголошувався, то це певною мірою позбавляє вибіркості читання. У такий спосіб забезпечено цілісність сприймання (двокнижжя доводиться читати від першої й до останньої сторінки) і насиченість тексту **ціннісними моментами**, пов'язаними з життям автора, колом та еволюцією його зацікавлень, а також – відкриття естетичних властивостей літератури від 1968 до 2019 років. Щоб не називати це хронологічне впорядкування матеріалу шаблонним та хаотичним (тут подано всі жанри докупи), назвемо його **розмаїтим** у своїй природності, правдивості, реальності.

В автобіографії «Сковорода, і схід, і голубина книга...» Ігор Ольшевський розповів про свої дитячі не по-дитячому захоплення Біблією, старовинними пам'ятками, про нічні кошмари й осяяння, сприймання Григорія Сковороди як одного зі святих і про те, як з нього не вийшло Богдана Ступки, хоч він і з родини творчих працівників театру, а «*simper tigo*» взяло в полон. Письменник із вдячністю згадує своїх шкільних учителів, наставницю-куратора Тетяну Баран, а мовознавиці Ларисі Рожило й лесезнавцеві Олександрю Рисаку, які навчали його в інституті, дарує спогади. Василя Луцкевича, що вправно поєднував викладацьку діяльність із літературними перекладами, назвав «легендарним» (Ольшевський 2: 217), прозаїка і керівника наукової роботи «Образ сучасника на сцені Волинського музично-драматичного театру імені Тараса Шевченка» Миколу Смоленчука – «незабутнім» (Ольшевський 2: 327).

На думку Ігоря Ольшевського, «жодна школа не замінить творчого досвіду» (Ольшевський 2: 27), і цей **досвід він здобуває постійним читанням і сміливим авторським трактуванням прочитаного**, де обов'язково викладалось на письмі своє розуміння того, що відбувалося в українському красному письменстві. Можна простежити його засадничі принципи та ідеї літературної критики. Зокрема, характеризуючи визначальні риси мистецького самовияву Валер'яна Поліщука, наголошує на необхідності якнайповнішого представлення спадщини поета. «І не обов'язково оглядатися при цьому на „круглі“ дати: кожен ювілей має свої часові межі, поезія ж – якщо це справді поезія – непроминуща» (Ольшевський 2: 67). Варто прислухатися, бо «прагнення звільнитися від обладунку ритуальної фікції» (Процюк 75) притаманне не тільки волинському критику, а співзвучне з думками відомого письменника Степана Процюка.

З-під пера Ігоря Ольшевського впродовж десятиліть виходили стислі відгуки, начерки й нотатки, розгорнуті статті та рецензії на творчі здобутки переважно волинських письменників (прозаїків, ліриків, публіцистів), учених і тих, яких критик називав «митцями широкого профілю» – самобутніх талановитих особистостей. Серед імен, добре освоєних і осмислених, прочитаних, перечитуваних, – Кость Шишко, Олександр Рисак, Миколай Шостак, Іван Корсак, Іван Чернецький, Віктор

Вербич, Віктор Лазарук, Андрій Криштальський, Людмила Лежанська, Світлана Костюк, Володимир Бич, Олег Потурай, Ольга Ляснюк, Ніна Горик, Петро Коробчук, Ігор Павлюк, Надія Гуменюк, Федір Степанюк, Марія Пишук, Олег Берман, Клава Корецька, Галина Яструбецька, Володимир Лис, Василь Слапчук (і це перелік не повний). Повз увагу читача-дослідника не пройшла не тощо кожна з граней таланту творчої індивідуальності, а й був зауважений кожен образ, інтонаційний жест, експеримент зі словом.

Ігор Ольшевський умів знаходити переконливі аргументи, щоб максимально увиразнити мозаїку настроїв, голоси як «соло» письменниць, представниць прекрасної статі. Йому вдавалося виокремити «сонячний голос» Людмили Лежанської (Ольшевський 1: 154), співзвучний часові голос Клави Корецької (Ольшевський 2: 147), бентежний зворушливий ритм люблячого серця Євгенії Назарук (Ольшевський 1: 190), звуки «світлих акордів» Олени Криштальської (Ольшевський 1: 192), незвичний голос зі щирістю ліричної тональності Галини Яструбецької, в який слід вчитуватися і «все це належить читачеві розшифрувати» (Ольшевський 2: 372). Озвучує «тайнопис тиші» Надії Гуменюк, зауважує свободу і розкутість поетичних, іноді зболених, метафор Олени Пашук. Насамперед критик звертає увагу на авторську неординарність підходу до тем, оригінальність образів і небуденність поетичного синтаксису, несподіваність тропів, лейтмотиви творчості. Ігор Ольшевський висуває гіпотезу, що нова епоха «обіцяє»... бути жіночою, оскільки «в літературі й зокрема поезії, ці доленосні риси вже проявляються, і то досить-таки виразно. Взяти хоча б осяяний Лесиним генієм Волинський край» (Ольшевський 1: 198).

До вподоби Ігорю Ольшевському «щемлива пісенна тональність» (Ольшевський 1: 86) лірики Олесея Гордона, «мотив старовинного танго» (Ольшевський 1: 87) окремих його поезій; джазові імпровізації, національна ідея творчості Віктора Вербича (Ольшевський 1: 95). Він захоплюється звукописними експериментами «на босій флейті» Петра Коробчука. Потребу в зверненні та прилученні до таємниць Святого Письма дослідник літератури забезпечує прочитанням поетичної інтерпретації біблійної «Пісні над Піснями» Андрія Криштальського, тонко відчуваючи «подих Одвічної Любові й закодованої в прадавніх письменах Віщої Мудрості» (Ольшевський 1: 70). На прикладі віршів та драматизованих поем зі збірки «Бунт свяченої води» Ігоря Павлюка (Львів: Сполом, 2004. 208 с.) висуває твердження, що здатність «дорости до себе» починається з прагнення поета глянути на світ «очима, вільними від стереотипів» (Ольшевський 2: 168). Відкриваючи поетів для себе, літературознавець відкриває художні виміри й горизонти творчих світів для інших, вселяє надію, яку не одразу й побачиш серед сумних візій та роздумів про плинність Буття, аж поки вона не трансформується раптом у віру, що «Україна ніколи не вмре» (Ольшевський 2: 173-174).

З притаманною для Ігоря Ольшевського високофілологічноосвіченою старанністю здійснено ґрунтовні огляди літератури певних періодів, проаналізовано творчість окремих авторів на сторінках періодики («Постать і творчість Євгена Сверстюка на сторінках газети «Луцьк молодий» (1999-2005)» (Ольшевський 1: 158-167), розглянуто матеріали, інтерв'ю, напрями літературної періодики краю, зокрема багатоаспектного журналу «Яровиця» (2015-2017) (головний редактор Віктор Зубович).

За стандартами людської симпатії та близьких наукових уподобань написаний триптих про Миколая Крушевського і Зінаїду Пахолок. Аналізуючи статті, дослідження, каталог-довідник про мовознавця, засновника фонології, фольклориста Миколая Крушевського, які видрукувала Зінаїда Пахолок своїм коштом, Ігор Ольшевський наче співавтор у своєму наративі розкриває погляди вчених на генезу і функціональну специфіку замовлянь, на горизонти індоєвропейського мовознавства.

Світовою літературою Ігор Ольшевський цікавився ще зі студентських літ. Про це він згадує в серії праць, присвячених перекладам із болгарської. Так він ще 1980 року в магазині «Дружба» міста Луцька придбав дві книжки, які прочитав із насолодою. «Це було дослідження польського музиканта й музикознавця Марека Гаштецького «Rock od Presleya do Santanu» («Рок від Преслі до Сантани»), що побачило світ 1978 року в Кракові («Polskie Wydawnictwo Muzyczne») та опубліковану софійським видавництвом «Народна младеж» збірку болгарського поета Христо Черняева «Стихотворения» («Поезії»)» (Ольшевський 2: 233).

Ігор Ольшевський захоплено відзначає вміння Любові Цай «зберігати високий поетичний „штиль” і відлуння мелодики болгарської мови» (Ольшевський 2: 220) в перекладах віршів Димчо Дебелянова, життя і смерть якого – «це вирок політикам, котрі розв'язують війни, забираючи у людства найдостойніших» (Ольшевський 2: 221). Звернемо увагу: передмова Ігоря Ольшевського «Чарівність болгарського поетичного слова – українському читачеві» до збірки поезій Димчо Дебелянова була написана 2016 року і висловлювала найбажаніші ідеї миру, взаєморозуміння народів на рівні перекладів, що передають дух оригіналу й національний колорит настроїв.

Зацікавлений у мудрих, а не так собі чи поганих книжках, філософських думках, музиці в серцях, гармонії взаємин, літературний критик дає високу оцінку публікаціям «білінгв». Книжку Анжели Димчевої «Игли в сьня / Голки уві сні» у перекладі з болгарської Миколи Мартинюка та Віктора Мельника (Луцьк: Твердиня, 2017. 148 с.) вважає спонукою, щоб «замислитися, й не лише над змістом твору, а й над тим, що покликало письменницю до його написання, над долею країни (незалежно від того, про Болгарію йдеться чи про Україну, а чи про іншу державу, в якій випало народитися й жити читачеві), Людства (яке складається з конкретних людей – неповторних „кристалів” із безліччю граней), чи є нам що сказати

бодай другові, аби підтримати його в тяжку хвилину, і, зрештою, що особисто кожен із нас зробив для того, аби світ навколо нас став світлішим хоча б на йоту» (Ольшевський 2: 225).

Що ж мотивувало, сприяло гуманітарній спрямованості поглядів і думок Ігоря Ольшевського такому якісному індивідуальному прочитанню творів, розумінню їх естетичних цінностей? Корисно поглянути на пережиті часові проміжки і як вони виділялися дослідником-інтелектуалом. Період першої половини вісімдесятих років, співзвучних за розмахом суспільних зрушень із шістдесятими, визначив вибір улюбленої праці. Вихід на власну стежку супроводжувався не стільки візерунчастими картинами, скільки пошуками й знахідками тих поетичних слів, які відгукуються в читачах, бо, на його переконання, «втрачених поколінь не буває – бувають не одразу відкриті» (Ольшевський 2: 259). Не каверзи прагматичного, «цинічно-приземлено-безкрилого» часу (Ольшевський 1: 157) нового тисячоліття («Часи для виживання друкованих видань нині далеко не легкі» (Ольшевський 2: 141)), «...нині у крамниці часто заходиш, як у музей (добре хоч, що за вхід не платиш)» (Ольшевський 2: 233), а справжні митці, ті, хто створювали поетичні документи часу, хто дивували свіжістю, багатогранністю й непередбачуваністю таланту, як поети-шістдесятники чи Олександр Клименко або ж Микола Мартинюк, Віктор Вербич стояли біля витоків щирих літературознавчих інтересів, улюбленої справи без самореклами й афішування, творчих здобутків поета, критика, публіциста, есеїста, музиканта Ігоря Ольшевського. Вся літературно-критична творчість нашого краянина віддзеркалюється у вислові про письменника Олександра Клименка: «є що сказати іншим людям – аби тільки вони почули...» (Ольшевський 2: 284).

Містичні аспекти творчості, які так хвилювали Ігоря Ольшевського, наявні в його творчій долі. Про те, як поет Павло Тичина з дитячих літ ніколи не відпускав свого дослідника, йдеться в оригінальних (як для науки, так і художньої прози) сюжетних есеях: «Це не просто вірш – це передчуття-пророцтво...», «У травні, на Юрія». Критик відкриває розгортання особистого тривалого і складного процесу пізнання шляхом листування, консультацій, з'ясування деталей творчості Павла Тичини та мудро передає свої читацькі компетенції.

Погляди на життєві долі й на визначальні лейтмотивні образи у творчості письменників для Ігоря Ольшевського маркувались словом таїна: рецензія «Таїна вересового меду» на роман Надії Гуменюк «Вересові меди» (Харків, 2019), есей «Павло Тичина: таїна життя і творчості» (Луцьк: Терен, 2005), «Осягаючи таїну Рігведи». Це слово-імпульс, що вело критика від цікавості до естетичної насолоди досліджувати світ літератури та дарувало етичну свободу, прагнуло розголосу.

До найцікавіших сторінок двотомника належать праці, в яких автор самостійно на рівні підсвідомості обирає об'єкт та предмет дослідження і докладає колосальних зусиль, щоб докопатися до істини. Таким є диптих

про Володимира Сосюру «Нехай відомий я поет, але собі я невідомий...». Щоб з'ясувати, кому поет присвячував рядки інтимної лірики, кому з жінок в елегії «Ой весна...» адресоване звинувачення в нелюбові до України, хто визначав і яким дивовижним чином творчий настрій поета з Донеччини, яке смислове наповнення жіночого образу з таємничим іменем Налі, дослідник ретельно вивчає твори і примітки усіх видань з першодруками в періодиці 20-х років «Життя і революція», «Червоний шлях», стежить за подієвими збігами обставин, послугується електронним ресурсом, студіює спогади і, не претендуючи на вичерпність відкриттів, пише не статтю, пересипану науковою термінологією, а цікавий пізнавальний художньо-науковий есей. Інтерес Ігоря Ольшевського до постаті, біографії Володимира Сосюри невгамовний, викликаний насамперед творчістю, а висновки про єдність і одночасність любові до коханої та України звучать відрадно.

Наукові пошуки, а особливо цікаві знахідки і відкриття, Ігор Ольшевський вправно поєднував зі своєю творчістю. У процесі досліджень могли появлятися вірші. Якщо в науковій праці переважають глибина і точність міркувань, то в поезії – цілий спектр переживань та емоцій, думок ліричного героя, як у цьому випадку:

*От і палаю вже скільки років,
і мов Фенікс той, воскресаю
і з Льолею, й Лікою,
щоб ізнову горіти,
аж поки... .
Та що там «поки»?
Чую серцем : догоріти в любові
мені
не дадуть –
крижаними вітрами згасять
і вогонь, і життя...
Аж поки... палаю...
Кохую двох...
Ні – трьох,
і з них Україну –
найдужче! (із фейсбук-сторінки Ігоря Ольшевського).*

І есей, і вірш, взятий із електронних ресурсів, читаються з задоволенням і захопленням від авторської щирості.

Прикметна деталь критичних праць Ігоря Ольшевського: він не шукає попередніх відгуків, рецензій про ту чи ту книжку (чи ж були вони?), а формує оповідь, у якій грає роль учасника різногранного літературного життя Волині. Наповненість його текстів вкрапленнями про участь автора в літературній студії, про особисті контакти, зустрічі, враження, спонуки посилюють доказовість праць, що сприймаються як повноцінні жанрові твори. Водночас Ігор Ольшевський не був ізольований від надбань зарубіжної та національної літератури і там, де вбачав рівень потужності

образотворення близьким до вершин світової культури, підкреслював важливість такої духовної спорідненості. На його думку, саме з таких був Кость Шишко.

Серед суттєвих рис критики Ігоря Ольшевського: пошана до мови, її тонке відчуття. Дослідника приваблюють письменники ретельні у підборі потрібних слів (Микола Сидорчук), з винятковою здібністю до мов (Броніслава Волкова), ті, для яких дар мови служить для нових відкриттів незвичного у звичному (Ігор Павлюк), науковці, що пишуть «дуже доступною мовою» (Віктор Яручик) (Ольшевський 2: 14). Він розглядає рідну мову як джерело поетичних імпровізацій, вияв пошани до батька й матері, як спосіб чи знаряддя реалізації власної життєвої програми досконалих особистостей.

Визначальна риса досліджень Ігоря Ольшевського – звіряння засад художності з біблійною образністю, бажання глибокого проникнення в суть Вчення. Дослідник часто поетичні знахідки краян звіряє з Біблійними одкровеннями, законами Буття, євангельськими притчами, сковородинськими концепціями. До біблійних асоціацій критик звертається у випадках літературних і критичних сумнівів. Перед нами постає критик, що усвідомлює стосунок біблієзнавства до світської літератури, пробуджує дух історичної присутності й у цьому наближається до студій одного з найвпливовіших інтелектуалів минулого століття, канадського мислителя, історика ідей, соціального критика, пастора, професора коледжу Вікторія університету Торонто Германа Нортроп Фрая (1912-1991).

Науково осмислена, з власним баченням, увиразнена індивідуальним стилем критика Ігоря Ольшевського виходила друком на сторінках видань, збірників, інформація про які у двотомнику відсутня, адресувалася, звісно, не тільки авторам рецензованих книжок, а була засобом ствердження та пропагування літератури, корисної для тих, кому читання і книжки є ключем до нових цікавих світів. Його критика – мірило компетентності, вияв доброзичливості, така ж вправна, як критичні твори Леоніда Ушкалова, Василя Слапчука, Євгена Барана, Олега Солов'я, Максима Розумного, Анни Білої, Петра Коробчука, що розширюють комунікативні взаємини критика з читачем і письменником. Він пропагував літературу, яка збагачує кругозір, світобачення та може позитивно проєктуватися на прийдешні століття. Для Ігоря Ольшевського творчість – особливий стан душі, що покликає до життя науковий пошук, незабутні враження й образи. Він особисто досвідчив природну потребу і силу творчості: «Творчість – не фізична і навіть не розумова праця. Це праця серця, містичне дійство, розмова людини з Богом, котрий сотворив людину за образом своїм і подобою, – отже, теж творцем» (Ольшевський 1: 32).

Таким чином, за двотомником «Із калейдоскопа десятиліть. Рефлексії запізненого вісімдесятника» можна укласти словник волинських письменників, написати історію волинської літератури від сімдесятих минулого століття до дві тисячі десятих років, вивчати стилістику

літературної критики та розвиток її жанрів, розмірковувати на теми містики і релігії, історії та філософії, пізнавальних можливостей української літератури в світі, видати спогади про час і життя Ігоря Ольшевського. І якби все це реалізувати, то і тоді **значуща вагома творчість Ігоря Ольшевського буде залишатись невичерпною.**

Список використаної літератури

Ольшевський, Ігор. *З калейдоскопа десятиліть. Рефлексії запізнілого вісімдесятника*. У 2 т. Луцьк: Терен, 2022.
Процюк, Степан. *Аналіз крові*. Київ: Грані-Т. 2010.

References

Olshevskiy, Ihor. *Z kaleidoskopa desiatylit. Refleksii zapizniloho visim desiatnyka*. 2 vols. Lutsk: Teren, 2022.
Protsiuk, Stepan. *Analiz krovi*. Kyiv: Hrani-T. 2010.

Рецензія надійшла до редколегії 18.02.2023